

*Als treinfores van Groningen naar Assen kon ik jarenlang gedurende enkele seconden het Zeegser loopje volgen. Zelfs deze luttel seconden riepen bij mij de wens op om meer over dit diepje te weten te komen. Hetgeen hierna volgt geeft een ooggetuigeverslag van de tochten, die ik 's ochtends vroeg maakte in dit gebied, onder andere in gezelschap van Jan Abrahamse. Tevens probeer ik met behulp van de topografische kaarten van 1853 en 1982 en een aantal foto's het beeld te completeren.**

Geproforceerd reliëf ten noordoosten van de weg Tynaarlo-Zeegse (8)

HET ZEEGSE LOOPJE

Edward Houting

VEEL IS ER TOT NU TOE NIET OVER HET Zeegser loopje geschreven. Slechts op bescheiden wijze komt het aan de orde in het 'Stroomdallandschap Drentsche A' (1), 'Uit de historie van Tynaarlo' (2) en 'In en om de Adderhorst' (3).

Uitgebreider komt de *benedenloop* aan de orde in de rapporten 'Moerasbossen en brongebieden in het Stroomdallandschap Drentse A' (4) en in 'Onderzoek naar de relatie bodem en vegetatie in de madelanden gelegen aan het Zeegser loopje en de Drentse A' (5).

De tocht, beschreven anno 1987, door dit ui-

terst smalle en kwetsbare stroomdal doet in het vroege licht denken aan 'het laatste paradijsje'.

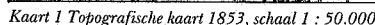
Iets over de geschiedenis

De basis van de hoofdstructuren van de 'rivierdalen' in Drente werd reeds gelegd in de voorlaatste ijstijd, die gepaard ging met een ijsbedekking van grote omvang en dikte. De grens van deze ijslaag liep globaal van Haarlem over Utrecht naar Nijmegen. De laatste ijstijd bracht geen ijsbedekking in ons land,

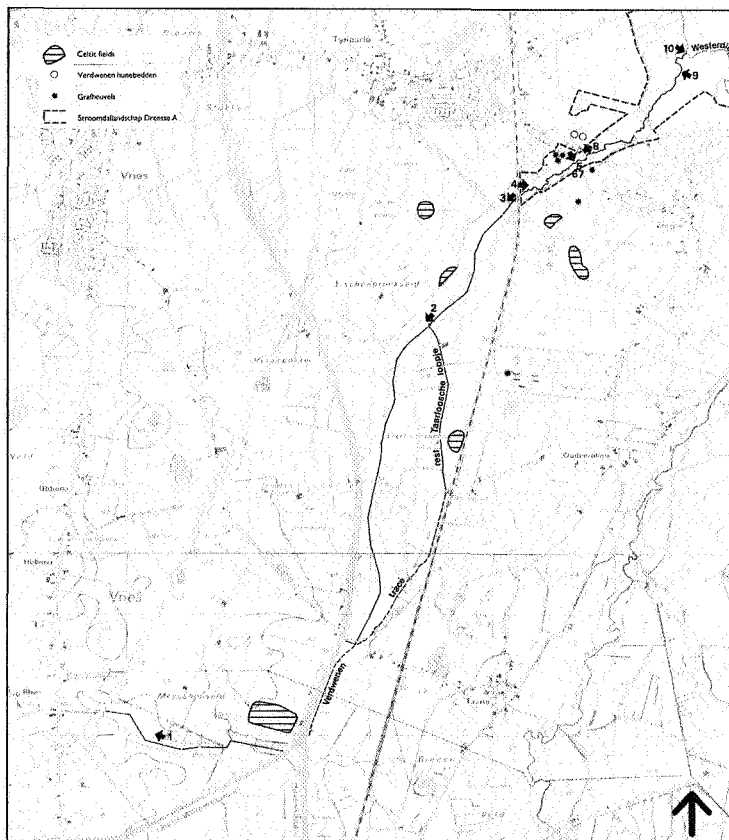
wel perioden met gemiddelde temperaturen van zo'n 4-5° C. De verlaging van de zeespiegel en veel neerslag in de vorm van sneeuw completeerden in deze tijd het beekdalstelsel en brachten het zeer fijnmazige net van lopen en loopjes. Deze laatste ijstijd kende in de eindperiode een extreme droogte.

Enorme zandstormen brachten ons de dekzanden en vermoedelijk ook het geproforceerde reliëf, dat we aantreffen ten noordoosten van de weg Tynaarlo-Zeegse. Dit reliëf, een soort rivierduinen, treffen we nog maar op een enkele plaats aan in Drente.

Zo verweven de vondsten het verleden met het heden. Het is bekend dat veel oude legenden en verhalen ontstaan zijn rondom deze overblijfselen uit voorchristelijke tijden. Weerwolf, witte wijven en zeewieffies spook-

Via de Mesken nam de loop van het stroompje na het Noord-Willemskanaal een noordoostelijke weg door de Tragen, Oude Maden, Binnenstrengen en de Achterste

Kaart 2 Topografische kaart 1882, schaal 1 : 50.000

Stroeten. Iets ten noordwesten van Oudemolen voegt de Eischerbroekse loop zich dan bij het Taarloosche loopje. Ter plekke wordt de naam Zeegser loop. De veldnaam is hier Stroeten.

Tussen de spoorlijn en de weg Tynaarlo-Zeegse komen we de namen Loopstukken en Wedbroeken tegen. Na deze weg Koebroeken, Elsenbossen en bij de uitmonding in het Westerdiep Wedbroeken en Broekstukken of Weerbrinken.

Een aantal van deze betekenisvolle veldnamen zijn op de huidige topkaarten behouden gebleven. Onderstaand volgt een toelichting op deze veldnamen (11, 12).

- Koestukken: stukken land langs het stroompje, waar de koeien konden grazen. 'Stukken' wijst op de markescheiding (van gronden), die in Drenthe omstreeks 1840-1850 op gang kwam.
- Stroeten (of Strengen): smal drassig stuk heideveld, begroeid met onder andere gael en wilg.
- Mesken: waarschijnlijk afkomstig van de familienaam Messing. In 1640 heette dit stuk land 'Messingemae'.
- Tragen: land dat lang nat blijft en waar de groei van gras achterblijft.
- Oude Maden: oude hooilanden, vrij nat.
- Binnenstrengen: zie Stroeten.

- Eischerbroek: men denkt hierbij aan de voornaam Eise, maar waarschijnlijk is de naam ontstaan naar aanleiding van de winning van ijzeroer. Op deze plaats werd in de jaren 1940-1945 nog ijzeroer gewonnen (13).
- Achterste Stroeten: zie Stroeten.
- Loopstukken: de grond langs de loop, die bij de markescheiding in stukken werd verdeeld.
- Wedbroeken: waarschijnlijk heeft deze naam te maken met 'wed' of 'wede', een oude Saksische naam die gebruikt werd voor een bos, waar recht gesproken werd of waar vergaderd werd; 'gewijd bos c.q. vergaderplaats'. Vanuit Tynaarlo gezien lagen deze broeken achter de Wedakkers en kregen zij vermoedelijk zo hun naam.
- Koebroeken: drassige 'weiden' met opslag van elzen en essen.
- Elsenbossen: drassige grond met veel opslag van elzen.
- Broekstukken of Weerbrinken: moerassige gedeelten, die tegen de stroom aanliggen; Weerbrinken kan waarschijnlijk verklaard worden door de betekenis van 'weer', dat een versperring in een water is, uitlopende in een fuik en ter visvangst dienende.

Vergelijking vroeger en nu

Als we de topografische kaart van 1853 en die van 1982 vergelijken valt het volgende op: het stroompje werd in 1853 voornamelijk begrensd door heidevelden, waarvan de stroeten (drassige stukken heide) een onderdeel vormden en langzaam hun water afgaven.

De gronden langs de loop waren vóór de tweede helft van de 19e eeuw niet verkaveld. Na verkaveling kon men volstaan met veekeurende sloten, zodat houtwallen loodrecht op de stroom hier dan ook ontbreken.

De beekdal begeleidende houtwallen werden pas na omstreeks 1850 aangelegd. Langs de stroom kwam voornamelijk elzenbroekbos voor waar de koeien in geweid werden.

Rondom de Zeegser loop zijn anno 1982 de grootste ingrepen en veranderingen in vergelijking met 1853 geweest:

- de aanleg van de spoorlijn Assen-Groningen
- ontginning van de heidevelden, vooral door toepassing van kunstmest, die omstreeks 1900 geïntroduceerd werd
- de ontsluitingswegen (o.a. ruilverkavelingswegen)
- de verblijfsrecreatie aan de Zeegsersteeg

Na de ruilverkaveling van omstreeks 1975 in de gemeente Vries is dat deel van het beekdal, dat buiten het beschermde stroomdallandschap lag, geheel op de schop gezet. De daarin voorkomende waterlopen zijn gekanaliseerd en van enkele stuwen voorzien. Hierbij dient vermeld te worden dat de Eischerbroekse loop al sedert 1812 tot een afwateringssloot is vergraven. Daarvóór was het een minuscule zijloopje van de Zeegser loop.

Bij de ruilverkaveling is het Taarloosche loopje (ook wel Taarloër loopje) vanaf de weg Ubbena-Oudemolen naar het zuiden toe geheel verdwenen. Het gedeelte dat gespaard bleef is 'gekanaliseerd'. De afwatering ter hoogte van de Tragen gaat nu via de Eischerbroekse loop, die daarvoor naar het zuiden is doorgetrokken.

Staande op de spoordijk — de scheiding tussen ruilverkaveling en stroomdallandschap — kijkende in de richting van de gekanaliseerde loop, krijgt men al gauw de middenstandsluize in gedachten: 'totale leegverkoop, alles moet weg'. Vermoedelijk door de verbeterde ontwatering en door de verbreding van de Eischerbroekse en Zeegser loop vóór de spoorlijn treden er bij veel neerslag hoge waterstanden op. Een NAP-paal in de loop vlakbij de spoorlijn geeft gelegenheid om de pieken in de waterafvoer te meten. Door de totstandkoming van het 'Stroomdallandschap Drentsche A' in 1965 is de Zeegser loop vanaf de spoorlijn tot aan de monding in het Westerdiep van kanalisering gespaard gebleven. Van dit deel zou men toepasselijk kunnen spreken van het 'laatste paradijsje'. Hier immers meandert de loop naar hartelust en is goed te zien hoe binnen- en buitenbocht vorm hebben gekregen. Breedte en diepte wisselen elkaar zeer sterk af. Hier regelt de loop de waterstand zelf. Bij steilranden ontstonden brongebiedjes, die langzaam hun water afgeven.

Wat dit beekdal zo bijzonder maakt ten opzichte van andere beekdalen is ten eerste het zeer geprononceerde reliëf (goed zichtbaar ten noorden van de weg Tynaarlo-Zeegse) en ten tweede het talrijk voorkomen van kwelsituaties.

Dat het beekdal ook visueel-landschappelijk gewaardeerd werd, toonde de kunstschilder E. B. van Dülmen Krumpelmann. Hij schilderde vanuit zijn woonplaats Zeegse veel opgroeiende jeugd bij de Zeegser loop (14).

Koestukken naar het westen gezien (1)

Kultuurtechnische 'waterbeheersing' (2)

'Totale leegverkoop, alles moet weg' (3)

Bronbosje langs de loop (5)

Langs de oever mos, klaverzuring bosanemonen (6)

Oeverbekleding... (7)

Goudveil (9)

Vegetatie

Hoe dit beekdal er aan het begin van onze jaartelling heeft uitgezien is beschreven bij Everts en anderen (15).

De smallere beekdalen zijn zeer waarschijnlijk droger geweest dan de brede. Dit werd afgeleid uit bodemprofielen. In het veen bij het Zeegser loopje werd veel hout in de (120 cm diepe) profielen aangetroffen.

Door het kappen in latere tijden kregen de beekdalen hun tegenwoordige aanblik. Mede in stand gehouden door de extensieve beweiding met koeien. De huidige voorkomende plantensoorten zijn nauw gebonden aan milieu (bodemgesteldheid) en hoogte (reliëf). Everts c.s. onderscheiden twee trofiegradiënten (voedselrijkdommen): één evenwijdig aan de beek en één loodrecht op de beek.

In de natte beekdalgedeelten (de voedselrijke) treffen we andere soorten aan dan in de drogere. Bij een tocht in de lente langs de Eischerbroekse loop kon ik alleen van hondsdraf en pinksterbloem genieten en dan nog alleen aan de oevers van de loop. De weidegronden, intensief gebruikte kultuurlanden, zijn overheersend. We treffen hier een sterk verarmd beeld aan in vergelijking met de vroegere situatie en de nog bestaande in het beschermde deel van het stroomdal.

Een aantal bijzondere soorten die daar zijn waargenomen zijn onder meer muskuskruid, bittere veldkers, wisselbladig- en paarbladig goudveil vooral bij kwelsituaties en bospaardestaart. Tot de verbeelding spreekt eveneens handekenskruid, dat in groten getale op enkele plekken voorkomt. Op de hoge oevers groeien dalkruid, Salomonszegel en bosanemonen. In de elsenbossen komen massaal dotterbloemen voor.

Verder dienen vermeld te worden enkele elzenbosjes, die voorkomen in afgesneden meanders. Een rijke bodemvegetatie in deze bosjes van onder meer goudveil en bosanemoon kondigt jaarlijks de lente aan. In de beekdal begeleidend houtwallen groeien voornamelijk eik, hulst, berk en es met een ondergroei van hazelaar, braam en wilde framboos.

Bedreigingen

Het spreekt haast voor zich dat in het 'Stroomdallandschap Drentsche A' zelfs beschermde gebieden gevaar lopen door de huidige bemestingsmethoden en bestrijdingsmiddelen.

Niet voor niets pleiten natuurbeschermings-

organisaties voor bufferzones rond de kwetsbare gebieden. Vooral rond de kleine reservaten. Ook in het Nieuwsblad v/h Noorden werd door een commissie strengere controle voorgesteld op het gebruik van bestrijdingsmiddelen door boeren in het stroomgebied van de Drentse A.

Deze begeleidingscommissie bestaat o.a. uit vertegenwoordigers van het Gemeentelijk Waterleidingbedrijf Groningen, het provinciaal bestuur van Drente en tal van onderzoeksinstituten en instanties. Drie werkgroepen gaan uitzoeken a. welke route de bestrijdingsmiddelen volgen naar het oppervlaktewater, b. de wegen waarlangs neerslag de Drentse A bereikt en c. gaan boeren en loonbedrijven voorlichten (16).

Eén van de essentiële bedreigingen in dit beekdal is inspoeling van bodemonmetingsmiddelen in gebruik bij de akkerbouw. Deze kunnen zowel via het oppervlaktewater als wel ondergronds door kwel voor inspoeling zorgen. In de landbouwgebieden vindt bovendien voorjaarsontwatering plaats, waardoor reservaten die daaraan grenzen uitdrogen. De waterleidingmaatschappijen winnen daarbij drinkwater in de kwetsbare kwelgebieden, waar niet-zuur en van oorsprong schoon water aanwezig is.

Door deze waterwinning bereikt het kwelwater de natuurgebieden niet. In deze natuurterreinen neemt daardoor de invloed van zuur regenwater toe (17). De toenemende (verblijfs)recreatieve druk tenslotte baart zorgen door parkeerproblemen (talrijke zomerverblijven langs de beekdalrand) en door te intensieve betreding van kwetsbare gebieden. Slechts planologische maatregelen kunnen hier soelaas bieden.

Als men op een mooie zomermorgen in dit gebied rondwandelt dan lijken deze wat sombere bespiegelingen van de wandelaar af te vallen door de nog volop te beleven landschappelijke en botanische schoonheid.

Dit (beeld)verhaal wil dan ook een pleidooi zijn voor het duurzame behoud van de vele waarden die men beleven kan in het stroomgebied van de Zeegser loopje. ●

* De plaats waar en in welke richting de foto's genomen zijn, wordt aangegeven met het betreffende fotonummer en een pijltje op kaart 2.

Opgedragen aan mijn vrouw en de heer en mevrouw H. W. de Vroome.

Edward Houting is grafisch vormgever/fotograaf te Groningen (Buro Vorm & Inhoud).

Stroomdallandschap Drentse A (4)

Uitmonding (rechts) van Zeegser loopje in het Westerdiep (10)

Literatuur en verwijzingen

- 1 Modderkolk, F., E. Stapelveld en H. W. de Vroome, *Het Stroomdallandschap Drentse A. In: Natuur en Landschap*, 1966, nr. 1.
- 2 Thijn, C. J. P. en anderen, 1980, *Uit de historie van Tinaarlo, Haren (Gn)*.
- 3 Veldhuizen, A. van, z.j., *De natuur van Saksisch Nederland in het Noorden*.
- 4 Ruesink, R., 1977, *Moerasbossen en brongebieden in het Stroomdallandschap Drentse A, Haren (Gn)*.
- 5 Everts, H., Jurjen Swarts en Nico de Vries, 1978, *Onderzoek naar de relatie bodem en vegetatie in de madelanden gelegen aan het Zeegser loopje en de Drentse Aa, Haren (Gn)*.
- 6 Hagoort, W. J., 1971, *Plaatsnamen in Drente. Hoogeveen*.
- 7 Zie noot 2.
- 8 *Mondelinge mededeling van H. W. de Vroome*, 1987.

- 9 Brongers, J. A., 1976, *Air photography and celtic field research in the Netherlands, Dissertatie Groningen*.
- 10 Kooi, P. B. en C. J. de Langen, 1986, *Bewoning in de vroege ijzertijd op het Kleuvenveld te Peelo (gem. Assen), NDV*.
- 11 *Dexe verklaring van veldnamen is, onder dankzegging, mede tot stand gekomen met medewerking van Ing. J. Wieringa, verbonden aan het Nedersaksisch Instituut van de Rijksuniversiteit Groningen*.
- 12 Booi, A. H., z.j., *Met namen in Börck, Westerbork*.
- 13 Zie noot 8.
- 14 *Mondelinge mededeling van de heer H. P. Schönhofeld Wichers*, 1988.
- 15 Zie noot 5.
- 16 *'Werkgroep in slag tegen vervuiling Drentse Aa'. Nieuwsblad v/h Noorden*, 3 maart 1988.
- 17 Grootjans, A., *Niet alle water is één pot nat*, 1987, *Noorderbreedte mei-juni*.